

Zpěv XII.

Sirény

ODYSSEUS SPLNÍ ELPENOROVÍ PŘÁNÍ A POHŘBÍ HO. VZÁPĚTÍ SE MUSÍ PODROBIT DVĚMA ZKOUŠKÁM, Z NICHŽ JEDNA JE TĚŽŠÍ NEŽ DRUHÁ – PROPLOUT KOLEM SIRÉN A MEZI SKYLLOU A CHARYBDOU.

Jakmile Odysseus a jeho druhové opustili Hádés, jejich první myšlenka patřila slibu, jež dali Elpenorovi, tedy že pohřbí jeho tělo se všemi poctami na mořském břehu. Potíž byla v tom, že se museli vrátit ke Kirke a mohli podlehnout obvyklému pokušení. Ithačané se tentokrát ovšem zachovali jako skuteční *gentleman* – a ani se nemuseli příliš přemáhat. Očividně se již poučili a nechtělo se jim dožít své dny v bědném chlévě. Kirke zase byla, a to jí přiznejme, velmi pohostinná a ujala se jich, jak nejlépe mohla.

„Jakmile zvěděla o našem příjezdu,“ vyprávěl Odysseus, „přišla nám v doprovodu svých služebných vstříc na pláž. Ona i dívky si oblékly drahocenná průsvitná roucha. My jsme se však natolik soustředili na úkol, který jsme si stanovili, že jsme na ně ani nepohlédli. Mladého Elpenora jsme ve zbroji zpopelnili a pohřbili s veškerými poctami. Jak jsme mu slíbili, vetkli jsme do jeho mohyly příhodné veslo. Když jsem se s jeho ostatky naposledy loučil, všichni plakali, dokonce i služky.“

Dvanáctý zpěv tedy začíná pohřbem, ale rovněž hostinou. Kirke a její služky přivítaly reky „σίτον και κρέα πολλά και αἶθροπα οἶνον ἐρυθρόν“, čili „chlebem i hojným masem a rudým jiskrným vínem“. Museli mít hlad, vždyť v Polyfemově sluji jim spíše hrozilo, že budou pozřeni, než aby se sami najedli, a v Hádu o jídlo ani nezavadili.

Jakmile se nasýtí, odvedla Kirke Odyssea stranou a varovala ho před nebezpečnostmi, s nimiž se zanedlouho setká. Kouzelnice si ho nyní zamilovala, jak se to ostatně přihodilo všem ženám, které měly to štěstí (či smůlu), že se s ním setkaly.

„Můj smělý Odyssee,“ zašeptala mu do ucha, „ukážu ti kurz, jehož se budeš muset držet, a dám ti i několik praktických rad, abys nemusel trpět víc, než ti bohové přisoudili. Nejdříve narazíš na podivný ostrov, na němž žije několik překrásných žen zvaných Sirény. Věz, že se žádnému muži poté, co je zaslechl, už nikdy nepodařilo znovu spatřit svůj domov. Ty čarodějky zmámí plavce přesladkým zpěvem a přilákají je blíže, načež je nechají ztroskotat na desítkách a desítkách ostrých útesů, které se jen kousek vynořují nad hladinu. Aby přitáhly žádostivé pohledy námořníků, ukazují se jim nahé, malátně polehávající na loukách posetých květy. Abys kouzlům Sirén unikl bez újmy, musíš ucpat svým veslařům uši kousky měkkého vosku a postarat se, aby žádný z nich nezaslechl jejich líbezný zpěv. Ty však si je klidně poslechni, zachce-li se ti, avšak jedině tehdy, necháš-li se pevně připoutat k hlavnímu stěžni a přikážeš svým druhům, aby tě za nic na světě neodvazovali, ať budeš při plavbě cokoli říkat či dělat. Aby sis uvědomil, o jaké jde nebezpečí, věz, že na oněch lukách odedávna tlejí kosti a lebky tisícovek trosečníků.“

Odysseus si uložil rady kouzelnice do paměti a v hloubi duše se rozhodl, že si nenechá ujít ani jediný tón těch čarovných žen. V mořských přístavech o nich pokaždé slyšel mluvit a pokaždé jimi byl okouzlen. Kdy se mu naskytne lepší příležitost, aby si je poslechl a nemusel se při tom vystavovat přílišnému riziku?

Kouzelnice pokračovala: „Hned po Sirénách tě čeká další, mnohem náročnější zkouška. Znenadání, až to budeš nejméně očekávat, se objeví desítky bludných útesů, o něž se s velkým lomo-

zem tříští mořské vlny. Vyhni se jim a vzdal se od nich, jak jen to bude v tvé moci. Někdy v jejich blízkosti neproletí ani tažní ptáci. Obeplyt skály se kdysi podařilo pouze jediné lodi, která nesla jméno Argo, ale stalo se tak díky božské Heře, která se rozhodla pomoci svému oblíbenci Iasonovi.“

Odysseovi připadalo, že by měl něco upřesnit: „Abych se přiznal, taky mě chrání jedna bohyně,“ ale Kirke raději ignorovala existenci konkurentky a pokračovala ve výčtu nebezpečností.

„Jakmile se vyhneš bludným útesům, musíš proplout mezi dvěma skalisky, z nichž je jedno nebezpečnější než druhé: to první je tak vysoké, až se dotýká hvězdného nebe. Jeho vršek halí v létě i v zimě mrak a v jeho nitru přebývá v temné a začazené sluji strašlivá obluda zvaná Skylla. Štěká podobně jako štěně, ty se však nedej ošálit: Skylla má dvanáct nohou, dvanáct rukou, šest předlouných krků a šest tlam s trojnásobnou řadou zubů. Obvykle se nedává spatřit: pouze pokukuje ven ze své temné sluje a trpělivě čeká, až se k ní přiblíží nějaká loď. Načež natáhne jeden ze svých nezměrných krků a popadne námořníka, který je nejbližší, aby ho pak v klidu pozřela ve svém úděsném brlohu.“

„Budu se aspoň moci bránit se zbraní v ruce?“ zeptal se Odysseus.

„Už jen ten nápad je bláhový: Skylla je nesmrtelná stvůra. Jako jediná by nad ní snad mohla mít navrch její matka Krataia, jenže ta by tak nikdy neučinila, jelikož si jako všechny matky na světě přeje, aby se její potomek dosyta nakrmil.“

„Pokusím se tedy držet od ní dál.“

„Ale nepřeháněj to, protože na protilehlé straně leží ještě nebezpečnější skála, je-li to vůbec možné: je nízká, zdánlivě neškodná, a v jejím středu roste obrovský fíkovník. Žije na něm obluda Charybda, která třikrát denně pohltí mořskou vodu a třikrát denně ji s obrovským hřmotem vychrlí zpět. Běda tomu, kdo pluje poblíž Charybdy ve chvíli, kdy vpíjí vodu, nebo v momentě, kdy ji chrlí: ani sám Poseidon by tě nedokázal zachránit!“

Odysseus se tehdy chtěl vrátit ke svým druhům, ale Kirke ho zdržela: dlouhý seznam úkladů nebyl dosud u konce.

„Jakmile budeš mít za sebou Skyllu i Charybdu, čeká tě další nebezpečí: překrásný ostrov zvaný Thrinakie, oplývající žírnými loukami a neustále rozkvetlými kopci. Ty se však nedej zmámit krásou krajiny a pokus se nevsímat si jí.“

„Jaká další obluda se v ní skrývá?“ zeptal se Odysseus, smířený nyní s tím, že musí svádět nekonečný zápas s nejrůznějšími protivnostvými.

„Žádná obluda, Laertův synu, ale pouze sedm stád ovcí a sedm stád krav, z nichž každé se skládá z padesáti překrásných kusů, a s nimi i dvě nymfy, Světluše a Zářná, které se dnem a nocí střídají v jejich hlídání.“

„A v čem spočívá nebezpečí?“

„V tom, že stáda patří bohu Heliovi, tedy synu Hyperionovu, který je šíleně miluje,“ pokračovala kouzelnice. „Kdokoli by zabil jen jeden jediný kus, jako by tím podepsal svůj ortel smrti. Aby ses tedy vyhnul pokušení, uděleš lépe, když se k Thrinakii nepřiblížíš.“

Vrátiv se ke svým druhům, vystříhal se Odysseus toho, aby jim sdělil vše, co se dověděl od kouzelnice. Obával se, že jakmile by muži zvěděli o možných nebezpečnostvích, mohli by odmítnout pokračovat v plavbě. Jinými slovy: je lepší být čuně obklopené Kirčínými služkami než se stát potravou pro žraloky.

Následujícího rána dodal živý větřík všem odvalu k odjezdu: vál správným směrem a nadouval bílé plachty, kolik jen stačilo pro vyplutí na širé moře. Kirke, kouzelnice krásných pletenců a lidského hlasu, zůstala drahnou dobu na pláži a naposledy jim zamávala. Příznivé plavební podmínky však netrvaly dlouho: právě poblíž ostrova Sirén přimělo bezvětří námořníky veslovat. Čehož využil Odysseus, aby je upozornil na nebezpečí.

„Mí přátelé,“ řekl, „zanedlouho užříme nádherné ženy, jak zcela nahé polehávají na rozkvetlých loukách. Budou nás vyzývat, abychom k nim připluli, ale my na ně nesmíme ani pohlédnout, natož je pak poslouchat: jakkoli se může zdát jejich zpěv líbezný, nezná soucitu! Jejich hlas budu smět zaslechnout jedině já. Zato vy, s ušima dobře zalepenýma voskem, mě nejdřív pevně připoutáte k hlavnímu stěžni, a pak budete veslovat, aniž byste pozvedli zrak, a ať budu já říkat nebo dělat cokoli, nesmíte mě rozhodně odvázat přinejmenším do té doby, než ostrov zcela zmizí na obzoru. Čím víc se budu pokoušet vymanit se z provazů, tím pevněji budete muset utáhnout uzly.“

Nato uchopil velký voskový kotouč a rozkrájev jej na mnoho malých kousků, zalepil uši všem svým druhům. Vlivem tepla jeho rukou i zásluhou slunce se vosk v ušních boltcích námořníků vytvaroval tak, že jim zcela odňal sluch. Několik z nich pak zaopatřilo Odyssea, připoutavše ho za ruce a za nohy k patce hlavního stěžně.

Sirény je už dychtivě očekávaly. Jakmile si ty nejhezčí – tedy Parthenope, Aglaope, Ligeia, Molpe a Leukosia – povšimly, že se loď ocitla na dosah jejich hlasu, snažily se Odyssea ze všech sil přemluvit, aby připlul k jejich břehu.

„Sem pluj, přeslavný synu Laertův, velká Danaů pýcho. Zastav svou loď a naslouchej našemu líbeznému zpěvu. Už velice dlouho tu čekáme na tvůj příjezd. Věz, že každá z nás zmírá touhou přitisknout tě na svou hrud, políbit tě na ústa a laskat tvé mužné údy. Pro nás všechny jsi byl vždy mezi hrdiny tím nejlepším. Jsi snad jediný, kdo dokáže snoubit bystrý důvtip s přitažlivým zevnějškem. Konečně se s tebou můžeme setkat! My známe vše, co lze znát. Víme, kolik jsi toho vytrpěl pod trojskými hradbami i při svém pohnutém návratu! Zamýšlíme ti tudíž vynahradiť všechna přestálá soužení. A právě proto tě snažně prosíme, abys nás tu nenechával o samotě s našimi nevyslovitelnými touhami.“

Vpravme se do Odysseovy kůže. Představme si Claudii Schifferovou, Naomi Campbellovou, Cindy Crawfordovou nebo Sharon Stoneovou, jak nás nahé vybízejí, abychom s nimi sdíleli lůžko, a položme si otázku, jak bychom se na jeho místě zachovali. Chudáček Odysseus se všemožně snažil dosáhnout toho, aby ho odvázali. Protože věděl, že ho jeho druhové nemohou slyšet, snažil se upoutat jejich pozornost. Tu je úpěnlivě prosil bolestnou grimasou, pak zase třeštil oči a jindy skláněl hlavu v naději, že ho budou považovat za mrtvého nebo aspoň pozbyvšího smyslů, leč vše bylo marné: jedinkrát vstali Euryloch a Perimedes z lavičky, a to jen proto, aby ještě více utáhli uzly, které mu bránily v pohybu. Všichni ostatní se skláněli nad vesly a mysleli pouze na to, jak loď dopravit co možná nejdál od toho zpropadeného ostrova.

Vyskytly se názory, že Sirény, ponížené jeho odmítnutím, spáchaly sebevraždu: jde však pouze o hlasy šířené zapřísáhlými mizogyni.

Kde onen ostrov ležel, zůstane už provždy tajemstvím. Ve Středozemním moři nenajdete ostrůvek či skalisko, které by se nepokoušelo přisvojit si titul „ostrov Sirén“: v první řadě Capri jakožto půda zasvěcená lásce, pak největší ostrov ze souostroví Li Galli u Positana, dále také Procida, Panarea a Maiorca, ostrůvek Isola delle Femmine poblíž Palerma, a dokonce i Sjernaroy, malý ostrov ležící v širém moři nedaleko norského pobřeží. Pravda je ta, že Sirény jsou všude. Problém je, jak neuvěřit tomu, co vám říkají.

Homér věnuje Sirénám ve skutečnosti jen několik málo řádků, a přece na nás v literatuře pomrkává jejich obraz víceméně všude. Někdo je popisuje jako bytosti složené napůl z ženského a napůl rybího těla, jiní zase jako prsaté ptáky s ženskou tváří, a další zase jako nahé ženy ležící na útesech. Všem těmto představám je společné to, že jde o ženy, které mají odhalená ňadra a zpívají, téměř jako by byl zpěv svůdnější prostředek než mluva. Mně připomíná

nají jednu starou neapolskou píseň Salvatora Di Giacomu, která se jmenuje právě „Siréna“. Zpívá se v ní o starém rybáři, jemuž mnohokrát radili, aby neplul do blízkosti Procidy. Moje matka si ji stále prozpěvovala.

Nepluj k těm břehům, tam čeká tě zhouba,
žije tam žena, co plavce ošálí:
k sobě je zvábí, pak s nimi je ouha.

Rybář však podcení nebezpečí: považuje se za imunního vůči jakémukoli pokušení, protože ve svém životě jen jednou ztratil hlavu pro ženu, a stalo se tak o mnoho let dříve, když byl ještě chlapec, a tudíž byl velmi zranitelný. Jenomže ten chudák zjistí, že sirénou z Procidy je právě ta žena, do níž byl zamlada zamilovaný. Jen tak tak jí stihne říct: „jsi bezectná a jsi nádherná“, načež ztroskotá. Ponaučení: než se člověk postaví tváří v tvář Sirénám, udělá dobře, nechá-li se spoutat.

Po Sirénách čelil Odysseus druhé zkoušce – Skyлле a Charybdě. Nechme ho, ať nám o tom sám povypráví.

„Ze všeho nejdříve jsme spatřili, jak se ze Skyлly zvedá vysoký sloup dýmu, a vzápětí jak z vyvrhující Charybdy vychází obrovský vodní vír. Několika námořníkům hrůzou vypadla z rukou hbitá vesla. Tehdy jsem začal pobíhat po lodi sem a tam a povzbuzovat ty nejbojácnější. ‚Ach mí druhové v tolikerém neštěstí,‘ křičel jsem, ‚tlučte svými vesly bez přestání do vod hlubokého moře a nechť počet vašich úderů nikdy neklesne, ať už se stane cokoli. A ty, neohrožený lodivode, drž pevně ve svých mocných rukou tyč kormidla. Jestli můžeš, vyhni se ostrým útesům a neblahým vírům.‘“ Nic jsem mu pochopitelně neřekl o Skyлле a jejích dlouhých krcích, abych předešel tomu, že upustí kormidlo a poběží se schovat do kryté části lodě. Zestručněme to: propluli jsme úžinou

a plakali přitom jak malé děti. Na jedné straně byla Charybda, která s temným burácením vpíjela nesmírné množství slané vody, na druhé straně Skylla, která výsměšně vystrkovala své zubaté tlamy z duté jeskyně. Byl jsem nucen zvolit si ze dvou zel to menší – tedy Skyllu. Pomyslel jsem si, že je lepší přijít o šest mužů, než abychom všichni společně zahynuli v Charybdiých vírech. A vskutku, jakmile jsme se přiblížili ke Skyllině skalisku, obluda natáhla své hladové tlamy tak daleko, aby do nich popadla šest mých veslařů... bohužel těch nejlepších.“

I při líčení této nešťastné příhody nám Odysseus předvádí veškerou svou racionalitu. Jelikož věděl v předstihu, co se přihodí, mohl zachránit některé své námořníky – třeba ty tři či čtyři, k nimž měl nejhlubší vztah. Jeho prvotní cíl mu to však nedovoľoval: na prvním místě bylo třeba zachránit loď, a toho se dalo dosáhnout pouze obětováním nejlepších mužů.

„Viděl jsem šest mých druhů mizet ve chřtánu obludy – nejprve jim sežrala nohy, potom trup a nakonec hlavu. A zatímco si na nich Skylla pomalu pochutnávala, viděl jsem, jak ke mně vztahují paže, a ještě dlouho jsem je slyšel volat mé jméno.

Když jsme pak propluli úžinou, dospěli jsme na dohled k nádherné Thrinakii. Ještě jsme byli vzdáleni od jejích květnatých břehů, a již jsme zaslechli bučení překrásných krav boha Helia. Tehdy jsem si připomněl, co mi řekla Kirke, a považoval jsem za svou povinnost upozornit celou posádku na nebezpečí. Řekl jsem jim: „Vyslechněte mě, mí přátelé. Teiresias i Kirke mi kladli na srdce, abych se tomuto ostrovu vyhnul. Pokud bychom se pokusili na něj vstoupit, mohlo by nás potkat ošklivé neštěstí. A proto veslujme dál, jako bychom byli na otevřeném moři, a žeňme naši černou loď co nejdál od této souše skrývající léčky.“

Výzva však zůstala nevyšlyšena. Mí druhové byli zemdlení a tou-

žili po odpočinku. Krajina ostatně vypadala natolik lákavě, že všichni považovali Teiresiovo a Kirčino proroctví za nevěrohodné.

„Nezdomlý Odyssee,“ protestoval Euryloch, „tvá matka Antikleia tě očividně musela stvořit ze železa a nikoli z masa a kostí. Jak jen můžeš nevidět, že jsou tví muži vysílení chladem, námahou a nevypáním? Nepřeješ si, aby vystoupili na pevninu, a nepřeješ si ani, aby si aspoň jednu noc odpočali a připravili si teplou krmí. Naopak bys raději chtěl, aby dál bloudili po rozbouřeném moři, kde si s námi pohazují větry i mořské vlny. Jsi neskutečně krutý!“

Strhl se potlesk a Odysseus byl nucen kapitulovat. Přesto si však neodpustil, aby je varoval:

„Souhlasím s touto zastávkou, mimo jiné proto, že mi nedáváte na vybranou, avšak přisahejte mi na svou čest, že se nedotknete ani krav, ani ovcí, na něž tam narazíte: patří bohu Heliovi a je nutno je pokládat za ve všem všudy posvátné. Kdybychom se byť jen pokusili jednu z nich zabít, stihlo by nás strašlivé neštěstí. Ostatně něco takového nám nebude ani zapotřebí, vždyť u sebe máme značnou část zásob, jež nám dala Kirke.“

Tak znělo varování. Ale po slovech zase jednou nenásledovaly skutky, a to především kvůli nepřízni osudu. Na ostrov udeřila bouře nebývalých rozměrů a znemožnila Ithačanům pokračovat v plavbě. Ti chudáci dělali ze začátku všechno možné, aby se nedotkli krav: nejprve dojedli Kirčiny zásoby, potom se živili rybkami, které se jim podařilo ulovit, a nakonec vším zeleným, co našli při obchůzkách. Po velmi dlouhém nuzování jim však nakonec zůstala jediná možnost volby: buď zabijí nějakou tu krávu, nebo budou trpět hladem. A tak jednoho večera využili toho, že si šel Odysseus večer lehnout, a pár krav porazili.

Když hrdina procitl a uvědomil si, co se přihodilo, zle se rozzlobil. Ostatní mu však ihned odporovali a slova se jako obvykle ujal jménem svých druhů Euryloch.

„Božský synu Laertův,“ řekl mu, „všichni musíme zemřít, protože tak rozhodli bohové. Smrt hladem je ale ze všech smrtí nejhorší. Mrzí nás to kvůli bohu Heliovi, leč neměli jsme na vybranou. Znamená to, že jestli se nám jednoho dne podaří vrátit se na Ithaku, vztyčíme mu skvostný chrám jako výraz díků za to, že nám svými kravami zachránil život. Jestliže nám naopak osud předurčil, abychom zhynuli v hlubinách mořských, co ti pak na to mám říct: raději zakončím své žití s žaludkem plným jídla, než abych zmíral hladem na opuštěném ostrově.“

Helia se to však velice dotklo: jeho milované krávy, jež mu všichni vždy záviděli, byly degradovány na jateční maso. Jakmile se to dověděl, hnal se na vrchol Olympu, aby protestoval u otce všech bohů.

„Božský Die i vy všichni, blažení bohové, ztrestejte Odysseovy druhy. Zabili mi krotké krávy, pohledem na něž jsem se těšil, kdykoli jsem vystoupil na hvězdnaté nebe. Jestliže neuvidím, že byli stiženi náležitým trestem, přísahám, že se ode dneška uchýlím do hlubin Hádu a budu svítit pouze duším zemřelých.“

„Zapřísahám tě, sluneční bože, nedělej to,“ odpověděl mu Zeus, zděšený při pomýšlení, že by měl žít potmě, „sviř dál nesmrtelným bohům i všem lidem, kteří si tě zaslouhují. Pokud jde ovšem o Odysseovy druhy, nedělej si starosti: ještě dnešního dne zářivým bleskem udeřím do jejich duté lodi a nechám je zhynout uprostřed třpytného moře.“

Jak řekl, tak učinil: když si všiml, že je Odysseova loď daleko od jakéhokoli přístaviště, seslal na ni sérii nesčetných hromů a blesků. Běsnící větry ze všeho nejdříve vytrhly hlavní stěžeň a svalily jej na hlavu kormidelníka. Ten nešťastník neměl ani čas vykřiknout a byl na místě mrtev. Hned poté rozpůlil Zeus jedním ze svých mocných blesků loď vedví, aby ji vzápětí nechal navždy zmizet ve vodách, jež páchly po síře. Během několika mála minut

zahynuli všichni Ithačané kromě Odyssea, který se zachránil na jednom dřevěném trámu.

„Po devět dní a devět nocí mě unášela voda. Desátého dne mne mořské vlny vyvrhly na ostrov Ogygie – tam, kde žije nymfa Kalypso pletenců krásných, bohyně, která mluví lidským hlasem. Ujala se mě, když jsem už byl více mrtvý než živý, a postarala se o mě. Současně jsem se však stal na sedm předlouhých let jejím zajatcem.“

Tak končí Odysseovo dlouhé vyprávění. Alkinoos a fajáčtí vladkové mu dlouho vzdávali díky, chvílemi i tleskali, a hned poté se začali činit, aby mohl Odysseus s náležitým doprovodem dospět do vytoužené vlasti.